

Mahidol University
Wisdom of the Land

การวิจัยเชิงคุณภาพ

DTID 431: Research Methodology

ผศ.ดร.ทิพนาถ วิชญาณรัตน์

tippanartv@hotmail.com

30 พฤษภาคม 2560

Mahidol University
Wisdom of the Land

วัตถุประสงค์

นักศึกษาสามารถ

- ✓ อธิบายความหมายของงานวิจัยเชิงคุณภาพ
- ✓ อธิบายความแตกต่างระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
- ✓ อธิบายจุดแข็งและข้อจำกัดของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

Mahidol University

Wisdom of the Land

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

- การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่แสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (Naturalistic inquiry)
- เป็นการสอบสวน มองภาพรวมทุกมิติ (Holistic perspective) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

- ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของมนุษย์ และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆรอบตัว
- เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความข้อมูลสรุปแบบอุปนัย
(Inductive analysis)

Mahidol University
Wisdom of the Land

ลักษณะสำคัญของการ วิจัยเชิงคุณภาพ

- มุ่งทำความเข้าใจทางลึก มากกว่าในทางกว้าง
- รายละเอียด
- บริบทของสิ่งที่ศึกษา
- องค์กรวม
- พลวัตของสิ่งที่ศึกษา
- มีการออกแบบที่ยืดหยุ่นได้
- วิเคราะห์โดยอาศัยการตีความ

ตัวอย่างรูปแบบงาน วิจัยเชิงคุณภาพ

- การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา หรือเชิงมานุษยวิทยา
(Ethnographic/ Anthropological research)
- การวิจัยที่เน้นประวัติชีวิตบุคคล (Biographical research)
- การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา
(Phenomenological research)
- การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded theory research)
- การวิจัยเชิงคุณภาพแบบศึกษาเฉพาะกรณี (Case study research)

Mahidol University
Wisdom of the Land

ความแตกต่างระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและ เชิงปริมาณ

Mahidol University

Wisdom of the Land

“งานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่ได้ต่างกัน
เพียงการใช้ตัวเลขหรือการบรรยาย แต่ต่างกัน**ในแนวคิดการ
แสวงหาความจริง**”

Mahidol University
Wisdom of the Land

งานวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยเชิงปริมาณ

มีความแตกต่างในหลายมิติ

- แนวความคิด / ความเชื่อพื้นฐาน
- วัตถุประสงค์ของการค้นหา / ชนิดของคำถาม
- วิธีการและเครื่องมือวิจัย
- การวิเคราะห์ / ลักษณะของข้อมูลที่ได้
- ความยืดหยุ่นในการออกแบบงานวิจัย

แนวความคิด / ความเชื่อพื้นฐาน

งานวิจัยเชิงปริมาณ

ปฏิฐานนิยม (Positivism)

- ความจริงเป็นโลกภายนอก และวัดได้ด้วยวัตถุวิสัย (objective)
- ผู้วิจัยเป็นอิสระแยกออกจากสิ่งที่ถูกวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพ

ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism)

- ความจริงทางสังคมสร้างขึ้นในความคิดของมนุษย์และเป็นอัตตวิสัย (subjective)
- ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือวิจัยที่สำคัญ

วัตถุประสงค์ของการค้นหา/ คำถาม

งานวิจัยเชิงปริมาณ

- ทดสอบสมมุติฐาน
- วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม
- ควบคุม ทำนายผลและหาความสัมพันธ์ของระหว่างตัวแปร

งานวิจัยเชิงคุณภาพ

- ต้องการเข้าใจความหมาย กระบวนการความรู้สึกนึกคิดโดยเชื่อมโยงกับบริบทของสังคม
- เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม
- มองภาพรวม

วิธีการและเครื่องมือวิจัย

งานวิจัยเชิงปริมาณ

- ใช้วิธีสำรวจ ทดลอง
- ใช้คำถามปลายปิด มีการคาดการณ์ล่วงหน้าจากทฤษฎี เก็บข้อมูลตัวเลขเป็นหลัก
- นักวิจัยอยู่เหนือสิ่งที่วิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพ

- ใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกตและสัมภาษณ์
- ใช้คำถามปลายเปิด
- เก็บข้อมูลเป็นตัวอักษร เสียง รูป
- นักวิจัยสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ / ลักษณะของข้อมูลที่ได้

งานวิจัยเชิงปริมาณ

- อีตระจากบริบท อ้างอิง ไปยังกลุ่มประชากร
- ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ

วิเคราะห์เหตุผลเชิงอนุมาน (Deductive approach)

- เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนรวม ไปสู่ข้อสรุป
  - เป็นการกล่าวอ้างหลักทฤษฎี เพื่อนำมาทดสอบสมมุติฐาน เพื่อให้ได้ข้อสรุป

งานวิจัยเชิงคุณภาพ

- มีความเฉพาะในแต่ละบริบท
- เขียนบรรยายและตีความ

วิเคราะห์เหตุผลเชิงอุปมาน (Inductive approach)

- เริ่มจากวิเคราะห์ส่วนย่อยไปสู่ข้อสรุป เพื่ออธิบายส่วนใหญ่
- เป็นการรวบรวมความจริงจากสิ่งที่พบเห็นต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นทฤษฎี

- การวิจัยเชิงปริมาณ

รายได้ครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อ ผลการเรียน ของนักศึกษาทันตแพทย์ หรือไม่?

ทัศนคติของนักศึกษาต่ออาจารย์ ผู้สอนมีผลต่อ ผลการเรียนหรือไม่?

- การวิจัยเชิงคุณภาพ

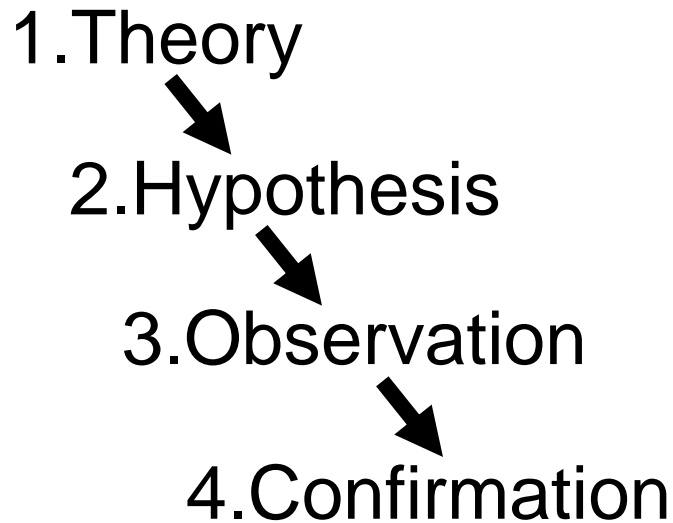
นักศึกษาทันตแพทย์ปีที่ 4 มีทัศนคติต่ออาจารย์ในคณะทันตแพทย์ อย่างไร?

ทำไม นักศึกษาถึงเลือกเรียนคณะทันตแพทย์มหิดล?

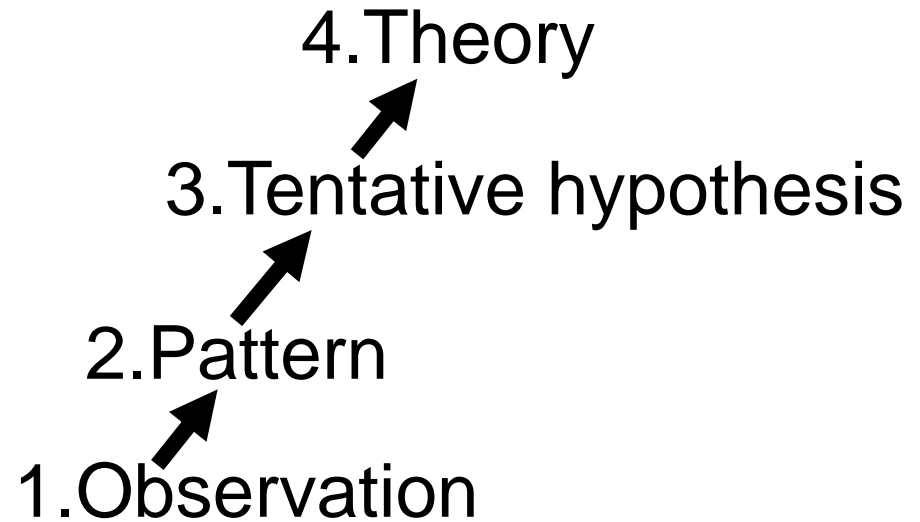
ผู้ป่วยมีทัศนคติต่อการรักษาโดยนักศึกษาทันตแพทย์ อย่างไร?

Deductive VS Inductive

“Deductive approach”

“Inductive approach”

Mahidol University

Wisdom of the Land

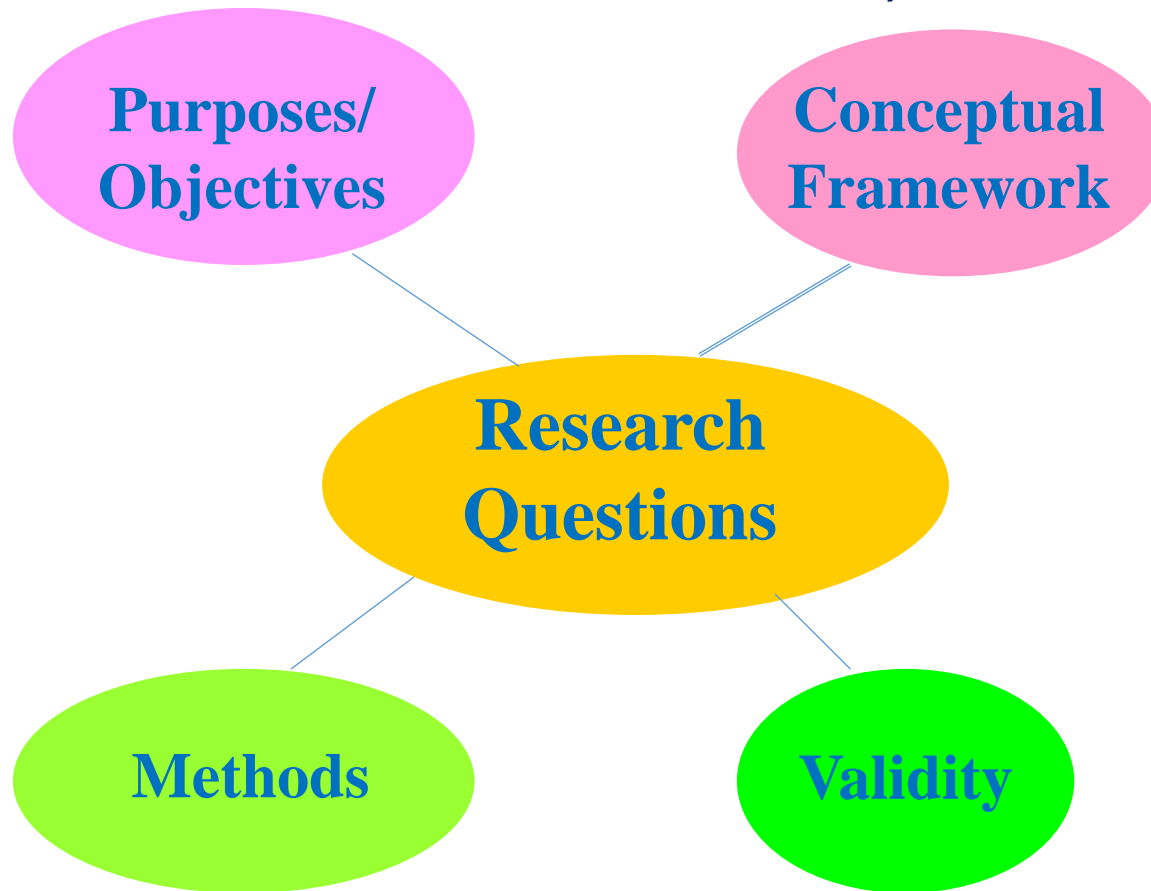
การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

Mahidol University
Wisdom of the Land

ความเชื่อมโยงเชิงปฏิสัมพันธ์ ของส่วนต่างๆ ในการออกแบบ

Source: From Maxwell, 1996: P.5

Mahidol University

Wisdom of the Land

คำถามการวิจัย

- ถามคำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
- ถามเกี่ยวกับกระบวนการ
- ทำความเข้าใจความคิด
- ไม่ต้องมาก (1-3 คำถามก็มากพอแล้ว สำหรับการวิจัยเรื่องหนึ่งๆ)

กรอบแนวคิด (conceptual framework)

- บอกให้ทราบว่า นักวิจัยจะทำความเข้าใจโจทย์การวิจัยที่ตั้งขึ้นนั้นจากมุมมองใด
- ทำหน้าที่เป็นเพียงแนวทาง มากกว่าที่จะเป็นกรอบที่ตายตัว
- กรอบแนวคิดที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม และการคิดกลั่นกรองอย่างรอบคอบ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง จะบอกไปถึงลักษณะข้อมูลที่ต้องการได้
- นักวิจัยจะเลือกทำการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีกรอบแนวคิด หรือไม่มีก็ได้ (มีทั้งข้อดี และข้อจำกัด)

Mahidol University

Wisdom of the Land

การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ

- เลือกตัวอย่าง “แบบเจาะจง” (purposive) ตามวัตถุประสงค์
- Information-rich cases คือลักษณะของตัวอย่างใน
อุดมคติของการวิจัยเชิงคุณภาพ

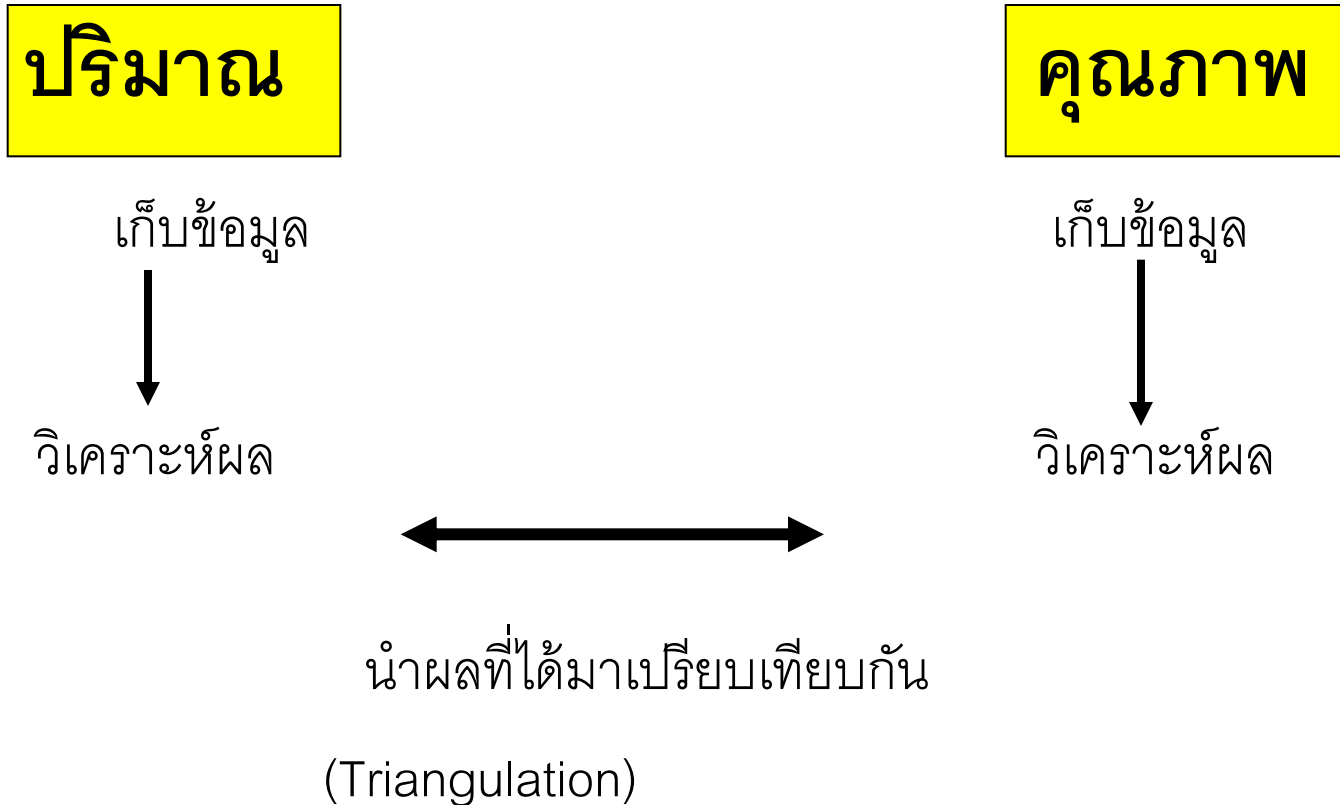

วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology)

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
2. เพื่อเป็นการขยาย ให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น
3. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น
4. เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทัศนะใหม่ ๆ เป็นต้น
5. เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น

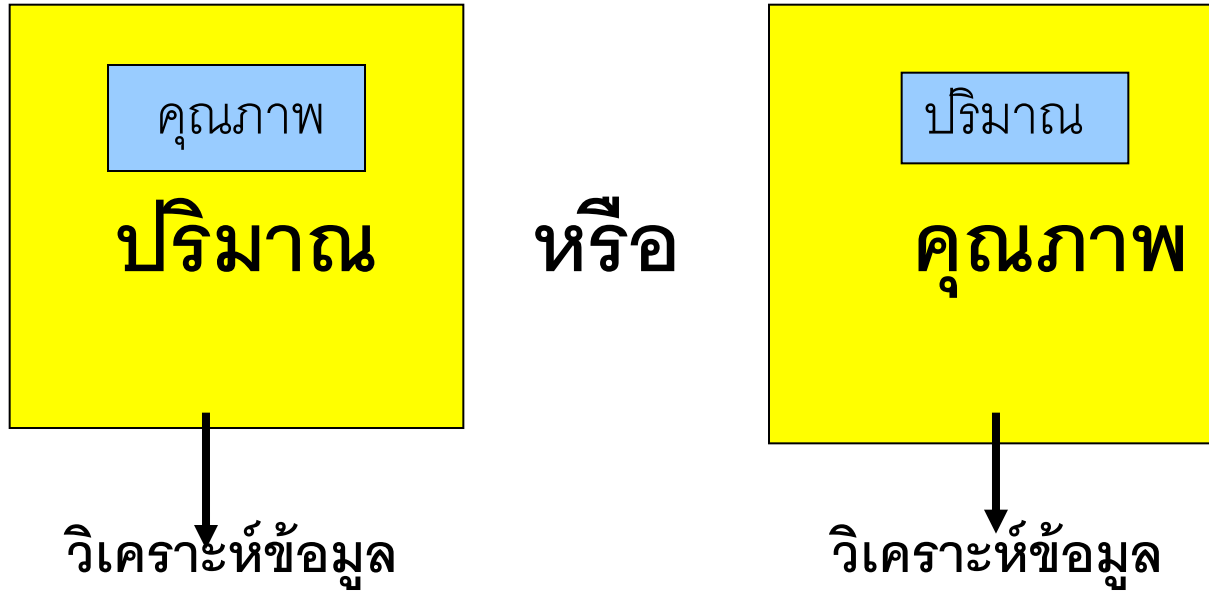

ทำพร้อมกันน้ำหนึ่ง เท่ากัน (Parallel)

ทำพร้อมกันน้ำหนึ่งต่างกัน (Embedded)

เพื่อเป็นการขยาย ใ้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

Ex.1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาว่าผู้ป่วยคิดอย่างไรกับการมารับบริการทางทันตกรรม + ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ

Ex.2 คนใช้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการมารับบริการทางทันตกรรม + สัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มเฉพาะที่ได้กำหนดไว้ (พร้อมกัน)

ทำเป็นลำดับและน้ำหนัก ต่างกัน (Sequential)

เก็บข้อมูล   วิเคราะห์   เก็บข้อมูล   วิเคราะห์   นำข้อมูลทั้ง
 เชิงปริมาณ → ข้อมูล → เชิงคุณภาพ → ข้อมูล → หมาดมาแปลผล

เช่น   ทำการสำรวจประชากรกลุ่มใหญ่ และตามด้วยการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล
 เชิงลึกในปรากฏการณ์ที่สนใจเพื่ออธิบายเพิ่มเติม

Mahidol University
Wisdom of the Land

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

Mahidol University

Wisdom of the Land

วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การสังเกต (observation)
- การสัมภาษณ์ (interview)
- การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)
- การรวบรวมข้อมูลเอกสาร (documentary search)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

- คือการที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนที่ถูกศึกษา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนผู้ที่ถูกศึกษายอมรับ และรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้วิจัยมาอาศัยอยู่
- ข้อดี - คือได้ข้อมูลจริง เป็นธรรมชาติ
- ข้อจำกัด - เมื่อผูกพันธ์ ผู้วิจัยอาจมีอคติ จดบันทึกลำบากในช่วงที่ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ถูกศึกษา

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

- คือการสังเกตที่ผู้สังเกตอยู่นอกวง ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่
- ข้อดี - มักใช้ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูล ทำได้ง่าย ค่าใช้จ่ายน้อย ไม่เสียเวลา
- ข้อจำกัด - ได้ข้อมูลไม่ละเอียด ผู้ถูกศึกษาอาจไม่แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ

- การกระทำ (Acts) เช่น การแต่งกาย การทานอาหาร
- แบบแผนการกระทำ (Activities) พฤติกรรมที่มีขั้นตอนเป็นแบบแผน เช่นการปรุงอาหาร การเพาะปลูก การรักษาพยาบาล การจัดงานประจำปี
- ความหมาย (Meaning) สังเกตการให้ความหมายในสิ่งที่ทำ และแบบแผนของผู้ถูกศึกษา ทำให้เข้าใจความเชื่อ ทศนคติ โลกทัศน์
- ความสัมพันธ์ (Relationships) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เข้าใจโครงสร้างสังคมที่ศึกษา
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Participation)
- องค์กรประกอบสิ่งแวดล้อม (Setting) ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม

- ในการศึกษาเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interviews)
- เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียด เปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบ
- ไม่เป็นทางการ เหมือนการสนทนาในชีวิตประจำวัน
- มักมีความสนใจเฉพาะ เรื่อง เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

- พิจารณาใช้เมื่อเรื่องที่สนทนาไม่สามารถพูดในกลุ่ม หรือเป็นเรื่องที่อ่อนไหวหรืออยากเก็บเป็นความลับ
- อาจใช้เพื่อเป็นการศึกษานำ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างแบบสำรวจ
- ข้อดี - ได้ข้อมูลมาก ลึกซึ้ง และอาจสร้างสัมพันธภาพให้ผู้ตอบรู้สึกผ่อนคลายและวางใจได้ดี

- ข้อจำกัด
  - แนวโน้มการเกิดอคติ
  - ความคิดเห็นผู้ถูกสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับเวลาที่สัมภาษณ์ และอารมณ์ขณะนั้น
  - ผู้พูดอาจพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นนานมาแล้ว หรือหลงลืมบางอย่างที่คิดว่าไม่สำคัญ
  - ขึ้นอยู่กับความสามารถผู้สัมภาษณ์ (ต้องได้รับการฝึก)
  - ไม่สามารถอ้างถึงกลุ่มประชากรอื่นได้
  - สิ้นเปลือง ใช้เวลา และพลังงานมาก

1. ระบุผู้ที่มีส่วนได้เสีย “stakeholders”
2. ระบุข้อมูลที่ต้องการ จากใคร
3. สร้างโครงร่างในการทำสัมภาษณ์

“interview protocol”—to ensure consistency between interviews, and thus increase the reliability of the findings.

4. สร้างแนวทางในการสัมภาษณ์ (interview guideline) เพื่อระบุนายคำถามหรือประเด็นที่ต้องค้นหา ระหว่างสัมภาษณ์

- ควรเตรียมคำถามหลัก (Main question) คำถามตาม (follow-up question) และคำถามเพื่อค้นหา (Probing question)

- ควรเตรียมแนวทางสัมภาษณ์สำหรับแต่ละกลุ่มศึกษา เพราะคำถามอาจแตกต่างกัน

- หากจำเป็นอาจต้องมีการแปลเป็นภาษาท้องถิ่น และนำไปทดสอบก่อนใช้จริง

Interview questions

หัวข้อที่สนใจ	คำถามหลัก	คำถามตาม	คำถามเพื่อค้นหาต่อ
แหล่งข้อมูล	คุณทราบหรือได้ยินเกี่ยวกับ....ได้อย่างไร? ที่ไหน จากใคร?	คนนั้นพูดถึง...ว่าอย่างไร?	มีคนอื่นอีกไหม? ลองยกตัวอย่างให้ฟังได้ไหม?
ประสบการณ์	คุณเคย หรือ ได้ยินคนที่เคยมีประสบการณ์ บ้างไหม? คุณทำอะไร หรือเขาเล่าให้ฟังว่าอย่างไร?	มันเป็นอย่างไรบ้าง หรือรู้สึกอย่างไร?	ทำไมคุณถึงตัดสินใจหรือทำเช่นนั้น? อะไร หรือใครมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเช่นนั้น?
ความคิดเห็น	คุณคิดเห็นอย่างไรกับ.... คุณคิดว่าสิ่งนี้มีข้อดี (ข้อเสีย) อย่างไร	คุณคิดว่า.... ดี (ไม่ดี) ต่อตัวคุณอย่างไร? เพราะเหตุใด?	เพื่อนหรือคนใกล้ชิด คุณคิดอย่างไร? หรือครอบครัวอยากให้คุณทำอย่างไร?

Mahidol University

Wisdom of the Land

คุณสมบัติของผู้สัมภาษณ์เชิงคุณภาพที่ดี

- มีความรู้สึกและกว้างในเรื่องที่สัมภาษณ์
- ถามคำถามชัดเจน เข้าใจง่าย
- สุภาพ
- จับประเด็นเก่ง
- เปิดกว้าง สำหรับคำตอบทุกรูปแบบ
- คุ่มสถานการณ์ในการสัมภาษณ์เก่ง
- เป็นนักฟังที่ดี ฟังอย่างวิพากษ์
- จำเก่ง ดีความเก่ง

Mahidol University

Wisdom of the Land

การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

- เป็นการสนทนาภายในกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาเพื่ออภิปรายกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นการเฉพาะ
- สมาชิกกลุ่มจะต้องมีทั้งลักษณะที่คล้ายกัน (Homogeneous)
- ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคือกุญแจสำคัญสู่ข้อมูลที่ดี
- ผู้ดำเนินการสนทนา ต้องมีทั้งความรู้ในเรื่องที่สนทนา มีทักษะในการจัดการพลวัตกลุ่ม และทักษะในการดำเนินการสนทนากลุ่ม
- มีแนวคำถามที่ผ่านการคิดถ่วงกรอง และทดสอบมาแล้ว
- บรรยายากาศกันเองการสนทนา

- เมื่อเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล การจัดกลุ่มสนทนา มีประโยชน์มากกว่า ในบางด้านได้แก่
  - ภาพรวมของข้อมูลเกิดจากปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในกลุ่ม (synergism)
  - การขยายตัวของข้อมูลจากการสนทนา
  - มีการกระตุ้นความสนใจ (stimulation)
  - การประกันความปลอดภัยจากการให้ข้อมูลในนามของกลุ่ม (security)
  - และการให้ข้อมูลแบบฉับพลันทันที (spontaneity) ตอบเมื่อพร้อม จะทำให้เกิดความสบายใจในการให้สนทนา และเกิดอารมณ์ร่วมเต็มใจให้ข้อมูลมากกว่าการให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

- การสนทนากลุ่มมีกระบวนการที่กลับไปมา (iterative process)
  - การสนทนาของกลุ่ม ๆ หนึ่งอาจสร้างมาจากกลุ่มก่อนหน้านี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่อธิบายขยายความและเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ มากขึ้น
  - มีการปรับให้ตรงจุด (focus) มากขึ้นในการสนทนากลุ่มต่อ ๆ ไป เพื่อให้ได้ความเข้าใจที่สมบูรณ์และข้อมูลอิ่มตัว (saturation) มากที่สุด

“เป้าหมาย คือ การสนทนาในเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจระหว่างกลุ่มผู้ร่วมสนทนา”

- ใช้ปรับปรุงหรือพัฒนาสมมุติฐานให้ชัดเจนขึ้น
- ช่วยสร้างคำถามที่เหมาะสมสำหรับการสำรวจขนาดใหญ่
- พัฒนาเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับการอบรม หรือการทำโครงการสุขศึกษา
- ช่วยค้นหาและช่วยให้เข้าใจในเรื่องที่เป็นที่ยังถกเถียง

ข้อดีและข้อจำกัด

- สามารถให้ข้อมูลในประเด็นหนึ่ง ๆ ได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ และค่าใช้จ่ายน้อย
- ในเรื่องที่เป็นความลับหรืออ่อนไหว ผู้สนทนาอาจลังเลที่จะแสดงความคิดเห็น หรือความรู้สึกอย่างอิสระ

❖ กำหนดวัตถุประสงค์

❖ คัดเลือกผู้สนทนา

- จำนวน 6-12 คน ต่อกลุ่มสนทนา
- สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน
- มีพื้นฐาน ประสบการณ์ ในหัวข้อที่อภิปรายคล้ายกัน
- อายุและเพศของผู้สนทนา ควรจะสนับสนุนการสนทนาอย่างราบรื่นและเป็นอิสระ (เช่นเพศเดียวกัน วัยใกล้เคียงกัน)

❖ การหา Key Informants

- ให้แกนนำ หรือผู้ประสานงานในพื้นที่เลือกมาให้
- ใช้แบบสำรวจ ข้อมูลพื้นฐาน และคุณสมบัติ แล้วสุ่มเลือกให้ได้จำนวนที่ต้องการ
- Snowball technique

❖ จำนวนกลุ่ม

- มากพอที่จะสรุปว่าข้อมูลที่ได้นั้นอิมตัว ในประชากรที่ศึกษา
- กำหนดกลุ่มตามตัวแปรที่สนใจ

เช่นศึกษาพฤติกรรมของนักศึกษา

➤ ปัจจัยที่ศึกษา เพศ

ชาย , หญิง

➤ ปัจจัยที่ศึกษา เพศ และฐานะครอบครัว

ชายจน, ชายรวย , หญิงจน , หญิงรวย

❖ การจัดตำแหน่งการนั่งสนทนา:

- จัดเก้าอี้เป็นวงกลม ไม่มีหัวโต๊ะ
- ไม่มีเสียงรบกวน และมีแสงเพียงพอ
- ทุกคนนั่งในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นสีหน้า และท่าทาง
- ผู้จัดบันทึกและผู้อำนวยความสะดวกอาจนั่งร่วมอยู่ในวงสนทนาหรือนั่งรอบนอกวงสนทนาก็ได้ เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนไหวโดยไม่รบกวนสมาธิของผู้ร่วมสนทนา
- จัดในสถานที่ ๆ เป็นกลาง (neutral setting) ที่สามารถการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และอิสระ

❖ การจัดการสนทนากลุ่ม ทั่วไปมีทีมงาน 3 คน

- ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator)

ผู้ดำเนินการสนทนาควรมีแผนผังที่นั่งระบุชื่อผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อจะได้เรียกชื่อผู้ร่วมสนทนาได้ถูกต้อง และใช้ทำเครื่องหมายว่าในแต่ละประเด็นได้ถามใครไปแล้ว ใช้บันทึกว่าผู้เข้าร่วมสนทนาคนใดให้ความร่วมมือมากและควรตั้งคำถามเจาะลึกเพิ่มเติม

- **ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล (note-taker)** ทำหน้าที่จดบันทึกการสนทนา เพื่อให้ประกอบกับบันทึกที่ได้จากการถอดเทปการสนทนา และในกรณีที่จำเป็นอาจช่วยเตือน/เสริมประเด็นที่ผู้นำการสนทนาข้ามหรือยังไม่ได้ถาม และ
- **ผู้อำนวยความสะดวก (facilitator)** ทำหน้าที่บันทึกเสียงโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงสองเครื่อง และทำหน้าที่บริการเครื่องดื่มอาหารว่าง ตลอดจนช่วยเหลือจัดหากระดาษ บันทึก และอื่น ๆ ให้การสนทนาดำเนินไปได้โดยไม่มีสิ่งรบกวนภายนอกตลอดเวลาการสัมภาษณ์

Mahidol University

Wisdom of the Land

The “moderator” should NOT act as an expert on the topic. His or her role is to stimulate and support discussion.

- **กล่าวนำเข้าสู่การสนทนา**

- Moderator แนะนำตัวเอง และทีมงาน
- ให้ผู้ร่วมสนทนาแนะนำตนเอง สามารถใช้ชื่อที่ตนเองต้องการ
- สร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย และอธิบายวัตถุประสงค์ ข้อมูลที่ต้องการ และการนำข้อมูลไปใช้
- ขออนุญาตใช้เทปบันทึกเสียง
- เชิญดื่มน้ำ และคุยเรื่องที่ไม่เป็นทางการก่อนเข้าเรื่อง

บทบาทของผู้ดำเนินการ สนทนากลุ่ม

- อาจเลือกถามผู้ที่มีข้อมูลมากที่สุด และเต็มใจเล่ามากที่สุดก่อน แล้วจึงถามผู้เข้าร่วมสนทนาโดยกระตุ้นให้ทุกคนเกิดอารมณ์ร่วม เล่าเรื่องของตนอย่างเปิดเผย จะทำให้ได้ผลการสัมภาษณ์ที่ลึกซึ้ง ได้ข้อมูลที่ เป็นความลับ เป็นปมด้อยที่ถูกฝังลึกในจิตใจสำนึกของบุคคลได้

บทบาทของผู้ดำเนินการ สนทนากลุ่ม

- การตั้งคำถามแต่ละประเด็นเริ่มด้วยคำถามนำกับผู้เข้าร่วมสนทนาคนแรก แล้วถามคนที่สองและสาม (ไม่ต้องตั้งคำถามให้ตอบเป็นรายบุคคลจนครบรอบวง)
- จากนั้นถามรวมทั้งกลุ่มว่ามีใครมีคำตอบที่ต่างจากได้รับฟัง ถ้ามีความเห็นหรือคำตอบที่ต่างออกไปให้รับฟัง ถ้าไม่มีให้ตั้งคำถามสืบเนื่องโดยเริ่มถามจากผู้ที่ยังไม่ได้ตอบในรอบแรก
- เมื่อจบประเด็นควรสรุปสาระที่เป็นความเห็นทั้งกลุ่ม และถามความเห็นจากกลุ่มสนทนาเพื่อรับรอง

บทบาทของผู้ดำเนินการ สนทนากลุ่ม

- การจัดกลุ่มสนทนาแต่ละครั้งควรใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ผู้ดำเนินการสนทนาควรแบ่งเวลาในแต่ละประเด็นและใช้เวลาตามที่กำหนด
- เมื่อเสร็จสิ้นการสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาควรสรุปประเด็นสำคัญเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย โดยอาจสรุปไปแต่ละประเด็น หรือสรุปในตอนสุดท้ายของการสนทนาก็ได้

- **สนับสนุนการสนทนา**

- มีความกระตือรือร้น, มีชีวิตชีวา และมีอารมณ์ขัน แสดงความสนใจในความคิดเห็นของกลุ่ม.
- ตั้งคำถามและกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาร่วมแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด
- นึกไว้เสมอว่า ไม่มีคำตอบที่ “ผิด” หรือ “ถูก” มีปฏิริยาที่เป็นกลางกับทั้งการตอบทางคำพูดและท่าทาง

บทบาทของผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม

เลี้ยงการสนทนาในลักษณะปลายปิด เทคนิคที่เป็นประโยชน์ได้แก่

- **ถามเพื่อเพิ่มความชัดเจน**
“ช่วยอธิบายเพิ่มเติมได้ไหมคะ ที่คุณพูดว่า... หมายถึงอย่างไร?”
- **ดึงเข้าเรื่องเมื่อมีการสนทนาออกนอกประเด็น**
“เป็นจุดที่น่าสนใจนะคะ ว่าแต่เรื่อง.....(ดึงกลับมาเข้าเรื่อง)
คุณคิดอย่างไรบ้าง?”

- สนับสนุนการมีส่วนร่วม (2)

- **ผู้สนทนาที่ไม่ค่อยแสดงความเห็น ลังเล**

เรียกชื่อ ขอความเห็นโดยตรง สบตาบ่อย ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วม

‘คุณ . . . , แล้วคุณ (เรียกชื่อ) สะท้อนคิดอย่างไร กับ ....?’

- **ผู้สนทนาที่พูดมาก**

เลี่ยงการสบตา หรือค่อย ๆ หันออกเพื่อลดการพูด ขอขอบคุณบุคคลนั้นแล้วเปลี่ยนไปยังอีกคน

Mahidol University

Wisdom of the Land

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มที่ดี

- มีความรู้ในเรื่องที่ทำการเก็บข้อมูล
- เข้าใจแนวคำถามและเจตนาของคำถามอย่างดี
- มีบุคลิกที่อบอุ่น น่าคุยด้วย
- ใจเย็น ไม่วอกแวก
- เป็นผู้ฟังที่ดี จับประเด็นสิ่งที่ฟังได้เร็ว และแม่นยำ
- มีความสามารถในการควบคุมการสนทนา

Mahidol University
Wisdom of the Land

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

Mahidol University

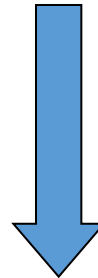
Wisdom of the Land

รูปแบบของข้อมูลเชิงคุณภาพ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสนทนากลุ่ม

เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลแต่ละ
ครั้งควรบันทึกข้อมูลให้สมบูรณ์ทันที

บันทึกในพื้นที่ (field note)

เทปบันทึกเสียง หรือบันทึกภาพ (audio/video recordings)

และคำถอดเทป (transcripts)

Mahidol University

Wisdom of the Land

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

- กระบวนการทำให้ข้อมูล “พูด” ออกมาอย่างมีความหมาย และสมเหตุสมผลที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล
- วิเคราะห์ข้อมูลหลังเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

องค์ประกอบสำคัญ

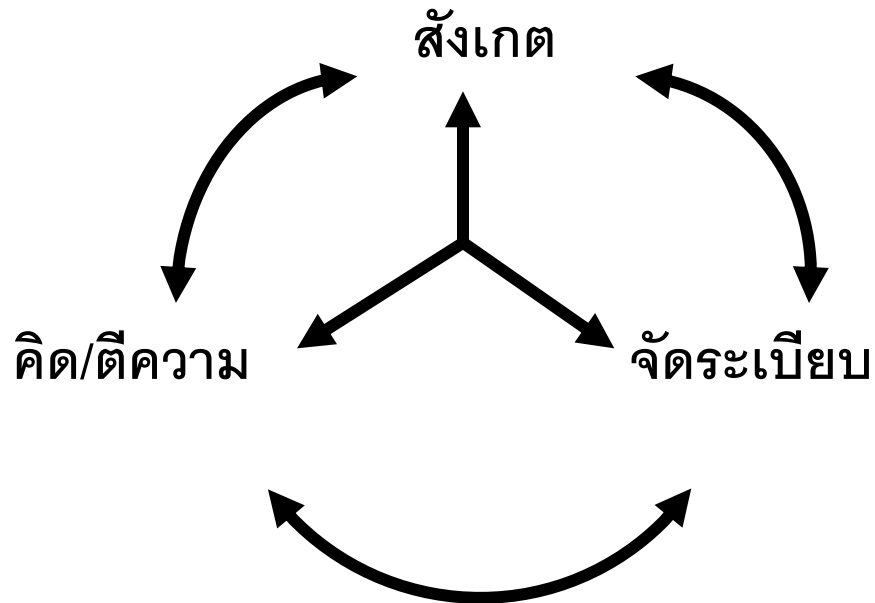
สังเกต

จัดระเบียบข้อมูล

คิด / ตีความ

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

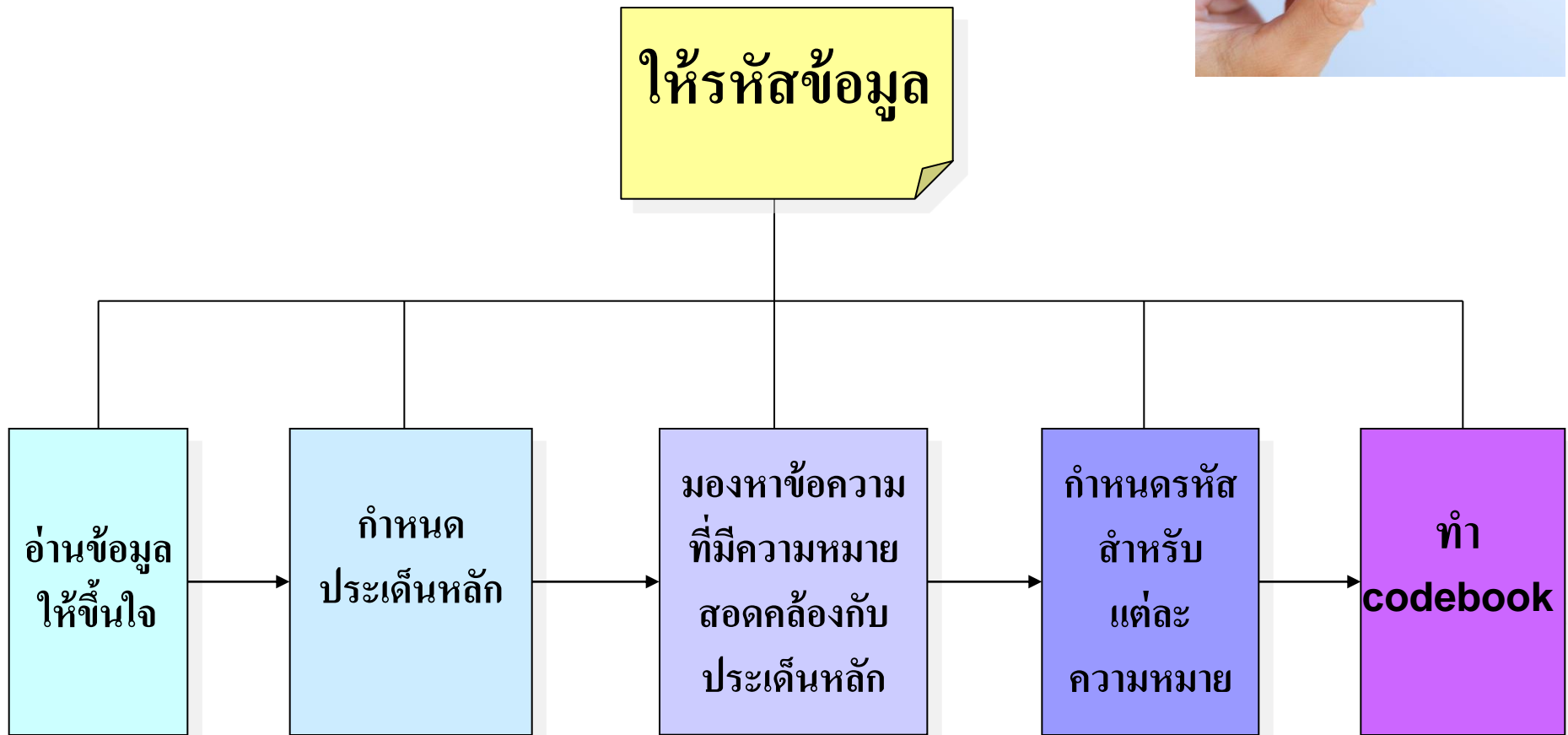

1. สังเกต (Noticing and Coding)

- สังเกตในพื้นที่
  - สังเกต เขียนบันทึก อัดเทป สัมภาษณ์ รวบรวมเอกสาร
  - ขั้นตอนนี้จะได้ **การบันทึก** (record) สิ่งที่สังเกต
- สังเกตข้อมูลที่ได้บันทึกมา
  - ทำโดยการอ่านซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบ
  - ขณะที่สังเกตสิ่งที่บันทึก ให้ “**ชื่อ**” หรือ “**รหัส**”

ให้รหัสข้อมูล (Coding)

Mahidol University
Wisdom of the Land

2. จัดระเบียบข้อมูล *(collecting and sorting)*

- คล้ายกับการเล่น “jigsaw puzzle”
- แบ่งรหัสที่สร้างเป็นกลุ่ม ๆ

3. ตีความหมาย (thinking about things)

- กระบวนการตีความหมาย : ตรววจสิ่งที่ได้จัดระเบียบ โดยมีเป้าหมายคือ
  1. พิจารณาตีความหมายของแต่ละกลุ่มรหัส
  2. มองหารูปแบบ หรือความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่มที่ได้ให้รหัส
  3. แปลความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้น หรือข้อสรุปของปรากฏการณ์ที่กำลังวิจัย

ข้อดี และข้อจำกัดของ การวิจัยเชิงคุณภาพ

• ข้อดี

- ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างลึกซึ้ง
- เป็นการศึกษาเพื่อหาข้อสมมติฐานเพื่อนำไปสู่เชิงปริมาณ
- เป็นประโยชน์เมื่อทำวิจัยในกลุ่มคนขนาดเล็ก หรือมีข้อจำกัดบางประการ
- เป็นงานวิจัยที่เอื้อต่อการวิจัยในลักษณะที่เป็นนามธรรม
- ช่วยเสริมงานวิจัยเชิงปริมาณ ให้คำตอบที่ชัดเจนและหนักแน่นยิ่งขึ้น
- ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม และแก้ปัญหาของประชาชน

ข้อดี และข้อจำกัดของ การวิจัยเชิงคุณภาพ

• ข้อจำกัด

- ความแม่นยำเชื่อถือได้ของเทคนิคการเก็บรวบรวมยากจะทดสอบ
- ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและประชากรที่ศึกษา
- ไม่มีโครงสร้างการเก็บข้อมูลที่แน่นอน จึงยากต่อการนำไปใช้ซ้ำ

Mahidol University

Wisdom of the Land

ความเชื่อและไว้วางใจในคุณภาพ
ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ
(Trustworthiness of Qualitative Reports)

- ความมั่นใจในความจริงของสิ่งที่นำเสนอ
- Validity ในงานวิจัยเชิงปริมาณ
- การตีความของผู้วิจัยเกี่ยวกับความจริง กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่า สอดคล้องกันหรือไม่
- ทำได้โดย
  - แสดงว่าได้มีการพยายามค้นหากรณีที่แตกต่างกัน หรือประเด็นหลักที่เกิดขึ้นใหม่
  - ค้นหาคำอธิบายเมื่อมีความไม่สอดคล้อง จากการทำ triangulation (เช่น ทำการค้นหาในผู้สัมภาษณ์ที่ต่างไป ใช้มากกว่าหนึ่งวิธีการ หรือเปรียบเทียบผู้วิจัยอื่น ๆ)

- กระบวนการค้นหามีความน่าเชื่อถือได้ สม่ำเสมอ และระมัดระวัง
- Reliability ในงานวิจัยเชิงปริมาณ
- การสังเกตสิ่งเดียวกัน โดยนักวิจัยหลายคนหลายโอกาส -ว่าสอดคล้องกันเพียงใด
- ทำได้โดย
  - ใช้ผู้วิเคราะห์หรือผู้ให้รหัสมากกว่าหนึ่งคน
  - บันทึกพื้นฐาน ความเชี่ยวชาญ หรือการฝึกอบรมพิเศษของผู้วิจัย หรือผู้เก็บข้อมูล
  - ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนวิธีการ หรือการปรับคำถาม

- บทเรียน หรือผลของการศึกษาสามารถนำแนวคิด ถ่ายโอนไปประยุกต์ใช้กับงานอื่นที่มีบริบทคล้ายกันได้
- Generalization
- ทำได้โดย :
  - สรุปผลอย่างระมัดระวัง แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้สนับสนุนผลสรุป
  - อธิบายบริบท สิ่งแวดล้อม ลักษณะของผู้ให้ข้อมูล ธรรมชาติของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้วิจัยอย่างเพียงพอ
  - ทำการวิจัยซ้ำในกลุ่มศึกษาใหม่ และได้ผลที่สอดคล้องกัน
  - ออกแบบเพื่อทดสอบทฤษฎี ที่ได้มาจากการศึกษานั้น

- Objectivity
- มั่นใจว่าผลการตีความหรือสรุปผลนั้นมาจากผู้ที่ให้ข้อมูลจริง ไม่ได้มาจากผู้วิจัยคิดขึ้นเอง
- ทำได้โดย : ควรมีบันทึกที่สามารถติดตามเส้นทางหรือกระบวนการสรุปผลได้
  - ข้อมูลดิบ (คำถอดเทปที่ยังไม่ได้ใส่รหัส เทป ลายมือบันทึก)
  - โครงร่างการวิจัย (aims, objectives, etc.)
  - เครื่องมือวิจัย (guides, data collection protocols)
  - ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ (data reduction and analysis products)
  - ผลจากการสังเคราะห์และตีความ (Data reconstruction and synthesis products)

คุณภาพของงานวิจัย

Qualitative

- Credibility
- Dependability
- Confirmability
- Transferability

Quantitative

- Validity
- Reliability
- Objectivity
- Generalization

เมื่อไรควรใช้และไม่ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ??

- ✓ ค้นหาประเด็นใหม่ ๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- ✓ เข้าใจความหมาย หรือกระบวนการของการกระทำหรือปรากฏการณ์
- ✓ หาความรู้ เพื่อสร้างสมมติฐาน หรือสร้างแบบสอบถาม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณในภายหลัง
- ✓ ตรวจสอบหรือหาคำอธิบายสำหรับข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณ
- ✓ เมื่อเรื่องที่ศึกษา สถานการณ์ หรือประชากรเป้าหมายในการศึกษา ไม่เหมาะที่จะให้ทำการวิจัยโดยวิธีการเชิงปริมาณ

- หากการเปลี่ยนแปลงของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น พฤติกรรม เหตุการณ์ ปรัชญาการณ
- พิสูจน์สมมติฐานหรือทฤษฎี ด้วยวิธีการทางสถิติ
- เมื่อสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยให้นักวิจัยติดต่อหรือมีส่วนร่วมกับ ประชากรเป้าหมายอย่างใกล้ชิด
- หากวิจัยเชิงปริมาณน่าจะให้คำตอบที่ต้องการได้ดีกว่า
- เพียงเพราะคิดไม่ออกว่าจะใช้วิธีใดดี หรือเพราะคิดว่าวิธีการเชิงคุณภาพน่าจะง่ายกว่า หรือเมื่อยังไม่แน่ใจว่าตัวเองมีความเข้าใจ ในวิธีการนี้ดีพอ (วิธีการเชิงคุณภาพอาจไม่ง่ายอย่างที่คุณคิด!!)

เอกสารอ้างอิงและควรอ่านเพิ่มเติม

ชาย โปธิสิตา. 2547. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

Creswell, J. W. 1998. Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions. Thousand Oaks, California: SAGE

Ulin, P., Robinson, E., Tolley E. 2001. Qualitative Methods in Public Health: A field guide for applied research. Jossey-Bass, San Francisco, CA